

دکتر محمد بارانی*

استادیار زبان و ادبیات فارسی
دانشگاه سیستان و بلوچستان

فصلنامه مطالعات شبه قاره

دانشگاه سیستان و بلوچستان

سال اول، شماره اول، زمستان ۱۳۸۸

(صص: ۲۴-۷)

بمبئی؛ ساحل زیبای تجارت و تماشا**چکیده**

بمبئی از شهرهای بسیار مهم بندری و تجاری ایالت مهار اشترای هند است. این شهر در قرن سوم قبل از میلاد جزء امپراطوری ماوریا بود. اکبرشاه، پادشاه مغولی هند بخش شمالی آن را ضمیمه ی قلمرو خود کرد. در سال ۱۵۳۴م پرتغالی ها آن را به تصرف خود درآوردند و در سال ۱۶۶۱م آن را به انگلستان واگذار نمودند. این شهر در فاصله ی سال های ۱۶۶۸-۱۸۵۸م مرکز اصلی شرکت هند شرقی بریتانیا بود. آثار فراوانی از دوره ی حکومت مسلمانان و سپس حکومت انگلیسی ها در بمبئی به یادگار مانده که آن را مورد توجه گردشگران سراسر جهان قرار داده است. وجود پارسیان هند و جایگاه آنان در شهر بمبئی نیز از مطالب مهم و قابل بررسی در این شهر می باشد.

مقاله ی حاضر کوششی ست برای شناساندن یکی از بنادر صنعتی، تجاری، فرهنگی و دیدنی هند که روزی از نظر انگلستان «دروازه ی هند» بود.

کلید واژه ها: بمبئی، بندر، تجاری، انگلستان، دیدنی

* Email: baaraani.m@gmail.com

مقدمه

بمبئی یا مومبای، پایتخت ایالت مهاراشترا و از مهم ترین شهرهای کشور هند است. بمبئی در زبان هندی به معنای ساحل خوب می باشد و

این نام را، استعمارگران پرتغالی به این شهر دادند.

دروازه هند

بمبئی در سال ۱۹۹۵م «مومبای» نام گرفت. مومبای نام یکی از خدایان زن هندی ست اما در خارج از هند، این بندر بزرگ همچنان به بمبئی معروف است. بندر بمبئی، بزرگ ترین مرکز تولید پارچه های پنبه ای و فیلم های سینمایی هند است و از این رو به «بالیوود» نیز شهرت دارد.

این شهر با وسعتی برابر با ۶۰۳ کیلومتر مربع و جمعیتی بالغ بر ۱۳/۳ میلیون نفر (در سال ۲۰۰۶) یکی از چهار شهر بزرگ و پر جمعیت کشور هندوستان به شمار می رود. این شهر در واقع مرکز بانک داری، تجارت، مبادلات مالی، بازرگانی و صنعت کشتی سازی هند می باشد و به عنوان شاهراه ارتباطی هند با ایران و جهان عرب اهمیت راهبردی خود را حفظ کرده است. ایالت مهاراشترا حدود ۷۰ میلیون نفر جمعیت دارد که بیش از ۲۰٪ آن ها زیر خطر فقر زندگی می کنند و خود بمبئی بزرگ ترین جمعیت کپرنشینان هند را در خود جای داده است. درآمد سرانه ی هند حدود ۱۰۸۹ دلار می باشد و ایالت مهاراشترا با داشتن بیش ترین سهم در اقتصاد یک تریلیون دلاری هند؛ رتبه ی یازدهم را در مقیاس با درآمد سرانه در بین ایالت های هند داراست و شدیدترین جلوه های تضاد طبقاتی جامعه ی هند را در همین شهر می توان دید. از یک سو صاحبان ثروت های سرشار در این شهر زندگی می کنند و از سوی دیگر توده های فقیری که حتی قادر به سیر کردن شکم خود نیستند. بمبئی از اتصال ۷ جزیره به یک دیگر در زمان حضور بریتانیا در هند به وجود آمده است. بسیاری از شهروندان هندی از ایالت های مختلف به امید فرصت های شغلی به این شهر مهاجرت کرده اند. از همین رو، تعداد ساکنین این شهر در روز، ۳ میلیون نفر بیش از

ساکنین آن در شب برآورد می‌شود. چنان‌که در شهر دهلی نیز همین طور است. در زمان استعمار انگلیس، بمبئی مرکز بخش‌های اداری و حکومتی انگلستان در شبه قاره هند به شمار می‌رفت و از نظر انگلستان «دروازه ی هند» بود و امروز یکی از مراکز بزرگ تجاری، فرهنگی و گردشگری هندوستان است.

این شهر ۳ فصل دارد ۱- تابستان، از فروردین تا اوایل خرداد ماه با هوای گرم و درجه ی رطوبت بالا؛ ۲- فصل باران های موسمی یا مانسون، از اوایل خرداد تا اوایل مهرماه توام با بارندگی های بسیار شدید و ۳- زمستان، از اواخر شهریور تا اوایل اسفند همراه با هوای ملایم، بین ۱۵ الی ۲۵ درجه که از توریستی ترین فصل های سال در بمبئی به شمار می رود.

دیدنی های بمبئی

کاخ ملکه ی انگلیسی (ایستگاه اصلی قطار بمبئی در حال حاضر)

طی یک سده حکومت بریتانیا، ساختمانهای زیبا و مجلل و بناهای تاریخی متعددی در این شهر ایجاد شده که بسیار دیدنی و با شکوه است از آن جمله :

چاتراپاتی شیواجی ترمینال؛ کاخ ملکه ی انگلیس است که به ایستگاه اصلی قطار در بمبئی تبدیل شده است.

دروازه هند

این بنا، در سال ۱۹۲۴م به عنوان یادبود سفر جورج چهارم - پادشاه انگلستان - و همسرش ملکه ماری ایجاد شد. شاه و ملکه، در سال ۱۹۱۱ به بمبئی سفر کرده بودند. در سال ۱۹۴۸ استعمارگران انگلیسی خاک هند را از همین دروازه ترک کردند. با توجه به این

سابقه تاریخی، دروازه ی هند یکی از جالب ترین محل ها برای بازدید گردشگران خارجی ست و کنار هتل تاج محل، محل اقامت خارجیان متمول واقع شده است.

موزه پرنس ویلز

ایستگاه ملکه ویکتوریا

این موزه ی با عظمت با آثاری از دوران های مختلف تاریخ و هنر هند و نمونه هایی از حیات وحش و آبریزان هندوستان بسیار در خور توجه است. موزه بین سال های ۱۹۰۴ و ۱۹۱۴م بنا گردیده که در میانه های جنگ جهانی اول (۱۹۱۸ - ۱۹۱۴م) به عنوان بیمارستان مورد استفاده

قرار می گرفته است. معماری آن به سبک گوتیک می باشد و از سنگ بازالت ساخته شده است. این بنا در میان باغ زیبایی قرار دارد و پس از مسافرت پرنس ویلز در ۱۹۰۵ به هند به این نام خوانده شده است.

ایستگاه ملکه ویکتوریا

ایستگاه ملکه ویکتوریا بزرگ ترین ایستگاه قطار در بمبئی و یکی از بناهای دیدنی این شهر است. این بنای زیبا به عنوان قصری برای ملکه ی انگلستان ساخته شد ولی در حال حاضر با نام «چاتراپتی شیواجی ترمینال» (CST) مورد استفاده عموم مردم قرار می گیرد و ایستگاه اصلی قطارهای برون شهری و درون شهری بمبئی به شمار می رود.

دادگاه عالی بمبئی

دادگاه عالی بمبئی:

نمونه ی باشکوهی از معماری دوران استعمار بریتانیا در هند می باشد و نظر هر بیننده ای را به خود جلب می کند.

موزه ویکتوریا

کاتدرائیه بمبئی

در سال ۱۸۶۲م زمینی ۱۵ هکتاری برای احداث باغ ویکتوریا در نظر گرفته شد و در نوامبر سال ۱۸۷۲م در آن به روی عموم مردم گشوده شد. از آن زمان به بعد ۷ هکتار دیگر نیز به مساحت این باغ اضافه شده است. باغ دارای معماری منحصر به فرد و زیبایی می باشد و موزه ی ویکتوریا نیز در آن واقع شده است.

هتل تاج محل

نمای هتل تاج محل در شب

تاج محل هتلی مجلل و مدرن است که روبروی دروازه ی هند در منطقه ی «کُلابه» قرار دارد. این هتل نیز یکی از بناهای زیبا و دیدنی بمبئی و هند به شمار می رود و محل اقامت تاجران و مسافران ثروتمند است.

دانشگاه بمبئی

این دانشگاه قدیمی که در نزدیکی دادگاه عالی واقع شده است دارای ساختمانی بسیار دیدنی است که از شاهکارهای معماری سبک گوتیک در بمبئی می باشد و بنای کتابخانه و برج ساعت آن نمونه ی کوچکی از برج بیگ بن لندن است.

مجموعه ی هنری جهانگیر

این گالری در ۱۹۵۲م توسط جامعه ی هنری بمبئی بنا گردید. امروزه برای نمایش آثار هنری همه هنرمندان از آن استفاده می شود و در مجموع دارای چهار سالن نمایش است.

کتابخانه دیوید ساسون

کار احداث بنای کتابخانه در ۱۸۷۰م به پایان رسیده است. این بنا نیز در منطقه نزدیک دانشگاه بمبئی واقع است.

غار فیل ها

غار فیل ها یا غارهای الفانتا که آثار باستانی شگفت انگیزی در آنجاست، در جزیره ای به همین نام به فاصله ای حدود ۴۵ دقیقه با قایق یا کشتی تفریحی در جنوب بمبئی واقع شده که از طرف یونسکو به عنوان میراث فرهنگی شناخته شده است. حرکت به سمت این جزیره - که به جزیره ی میمون ها نیز شهرت دارد - از دروازه ی هند و با قایق و کشتی های کوچک صورت می گیرد.

حجاری های شگفت انگیز غار فیل ها

حاج علی درگاه

زیارتگاه و مسجدی متعلق به مسلمانان است که در میان دریا قرار گرفته و از طریق راه باریکی به ساحل متصل است. این ساختمان در سال ۱۴۳۱م بنا شده است و در ساحل

ورلی واقع است. بیش از ۴۰,۰۰۰ زائر در روزهای پنج شنبه و جمعه به زیارت این درگاه می آیند.

زیارت گاه بهره‌ها

حاج علی درگاه

مقبره‌ی سیدابومحمد طاهر سیف الدین، پنجاه و یکمین داعی مطلق فرقه بهره‌ها در منطقه‌ی «بندی بازار» شهر بمبئی قرار دارد. دوره‌ی دعوت وی ۵۳ سال بوده است. بنای این مقبره را یک معمار مصری در سال ۱۹۷۵م تکمیل کرده است و همه‌ی دیوارهای از سنگ سفید ساخته شده است. داخل این مقبره

۱۱۴ نوع «بسم الله الرحمن الرحيم» با سنگ‌های قیمتی مانند الماس، لعل، مرجان و نظایر آن نوشته شده و شعرهای سروده‌ی طاهر سیف الدین که چند بیت آن بدون نقطه و بدون الف می باشد در دیوارهای مقبره کنده کاری شده است.

مارین درایو

مادرین درایو یا گذرگاه دریایی، گذرگاهی ساحلی در کنار دریای عمان است که در دوره‌ی سلطنت بریتانیایی‌ها نام آن گردنبد ملکه بود. در مارین درایو شب‌ها وقتی چراغ‌ها روشن می‌شود، گذرگاه به شکل یک سینه‌ریز مزین به جواهر در می‌آید.

خسروباغ

یکی از باغ‌های ویژه‌ی پارسیان هند است که به غیر از اعضای جامعه‌ی پارسیان کسی دیگر اجازه ورود به آن را ندارد.

مغول مسجد

مسجد ایرانیان را که به مغول مسجد مشهور است شخصی به نام مرحوم حاج محمد شیرازی در حدود ۱۵۴ سال قبل بنا کرده است. وی که از تجار ایران - مقیم بمبئی - بوده است این مسجد را در محل امام باره رود (Road) نزدیک محله ی مسلمان نشین بندی بازار بنا نموده است. متولیان این مسجد جماعتی از شیرازیان مقیم بمبئی هستند که نسبت آن ها به خانواده نمازی شیرازی می رسد. این مسجد یکی از مهم ترین مراکز تشیع در بمبئی و حتی در هند به شمار می آید. طبق وقف نامه موجود، متولیان این مسجد را اعضای خانواده نمازی تشکیل می دهند و در گذشته پیوسته پیش نماز این مسجد نیز فردی ایرانی بوده است. اما در حال حاضر شخصی بنام شیخ محمد ناصری از اهالی کارگیل، یکی از شهرهای ایالت کشمیر این وظیفه را به عهده دارد. این مسجد دارای موقوفات و ساختمانهای متعددی است که پشتوانه مالی این مکان می باشد.

چوپاتی

چوپاتی نام تفریح گاهی است در کنار دریا، که شب ها خانواده ها برای استراحت و تفریح به آن جا می روند. در رو به روی «چوپاتی» و در وسط آب دریا نزدیک به ساحل مجسمه ی یکی از خدایان هندو به عرض ۲ و ارتفاع ۴ متر با نام «سمندر کی بگوان» (خدای دریا) ساخته شده است. هندوها بر این اعتقادند که اگر کسی بخواهد در آب غرق شود این خدا او را نجات خواهد داد. فقط همین که شخص احساس غرق شدن نمود باید سه بار از او کمک بخواهد و بگوید «مرا نجات بده»

مجسمه فلورا فانتین یا الهه گیاهان در میدان هوتانما
(سال ساخت ۱۸۶۴)

کرافت مارکت

یکی از قدیمی ترین بازارهای بمبئی است. این بازار در کنار دیگر بازارهای سنتی و انبوه فروشگاه‌های بزرگ و چند ملیتی امروزی، هنوز رونق خود را حفظ کرده است. علاوه بر بازار تاریخی کرافت مارکت در شهر بمبئی بازارهای متعددی وجود دارد که بیشتر به فروش منسوجات، پوشاک، صنایع دستی، مصنوعات و زیورآلات طلا و نقره اشتغال دارند. مانند بهیندی بازار، بازار کلابه و بازار بندیرا. شهر بمبئی به داشتن «دهن العود»، «عود»، «صندل»، «مسک» و «عنبر» نیز مشهور است.

کرافت مارکت، بازار تاریخی بمبئی

وضعیت اقتصادی شهر بمبئی

شهر بمبئی به دلیل تمرکز شرکت‌های مختلف تجاری در آن به عنوان پایتخت تجاری هند به شمار می‌آید. این شهر یک سوم سهم درآمد مالیاتی کشور و بیش از ۵۰٪ مالیات گمرکی و یک پنجم مالیات بر تولید را به خود اختصاص داده است. حدود یک ششم ارزش

استادیوم باربورنه

تولیدی کشور متعلق به این شهر است.

۸۰ سرکنسولگری در این شهر وجود دارد که از این تعداد ۴۰ سرکنسولگری رسمی

است و بقیه را سرکنسول‌های افتخاری اداره می‌کنند.

سیستم بانکی و فعالیت‌های اقتصادی هند در این شهر متمرکز است. همچنین دفتر مرکزی تقریباً تمام بانک‌های معتبر، مؤسسات مالی و شرکت‌های بیمه در این شهر قرار دارد. صندوق معاملات ارزی بانک‌ها در بمبئی است و بیش از ۲۵٪ اعتبارات بانکی کشور هند را بانک‌های مستقر در این شهر تأمین می‌کنند. بیش از ۳۵٪ معاملات چک نیز در این شهر انجام می‌گیرد. دفتر اصلی بازار سهام هند که یکی از قدیمی‌ترین بازارهای بورس سهام هند است؛ با نام **Bombay Stock Exchange** در همین شهر دایر می‌باشد. بیش از ۹۰۰ شرکت در خرید و فروش سهام هند دخیل هستند که بیش تر آن‌ها در بمبئی حضور دارند. با توجه به فعالیت چهار اسکله تخلیه و بارگیری نفت خام در بندر بمبئی؛ حدود ۴۴٪ ترافیک دریایی کل کشور در این بندر تخلیه و بارگیری می‌شود. ایالت مهاراشترا بالاترین رقم تولید برق را در هندوستان داراست که ۸۲٪ آن از طریق انرژی گرمائی تولید می‌شود.

فرودگاه بین‌المللی بمبئی سالانه بیش از ۲۰ میلیون مسافر داخلی و خارجی را جابه‌جا می‌کند.

- شهر بمبئی از مهم‌ترین مراکز تجارت الماس به شمار می‌رود. به طوری که ۸۰٪ الماس‌هایی که در ایالت گجرات تراش داده شده است در بمبئی خرید و فروش می‌شوند و بیش از ۷۵,۰۰۰ نفر در این شهر از فعالیت‌های مربوط به الماس امرار معاش می‌کنند. صنعت فیلم هند تا حدود زیادی در بمبئی متمرکز است و سهم عمده‌ای از تولید سالانه نهمصد تا هزار فیلم در این شهر و در مرکز سینمایی آن موسوم به بالیوود انجام می‌شود.

فرودگاه پروازهای داخلی بمبئی

هفت شرکت عمده هندی که از شهرت آسیایی و بین‌المللی برخوردارند، در بمبئی متمرکز هستند و از این قرارند:

(۱) شرکت تاتا که یکی از بزرگ‌ترین و ثروتمندترین شرکت‌های هندی محسوب

می‌شود و در زمینه‌های مختلف فعالیت دارد. این شرکت در صنایع اتومبیل‌سازی، فولاد و آهن، لوکوموتیوسازی، هتل‌های زنجیره‌ای، برق و فناوری اطلاعات فعال می‌باشد. صادرات اتومبیل این شرکت عمدتاً به بازارهای اروپا، آمریکا و کشورهای آفریقایی می‌باشد. در ضمن شرکت تاتا در صنایع خودروسازی با ایران همکاری داشته و اخیراً در حال احداث یک کارخانه تولید فولاد در بندر عباس است. جز این، شرکت خدمات مشاوره‌ای تاتا اولین شرکت هندی به شمار می‌رود که در زمینه فن‌آوری اطلاعات فعالیت می‌نماید.

۲) شرکت ریلاینس از صاحبان عمده صنایع نفتی از جمله پالایشگاهی به ظرفیت ۶۶۰ هزار بشکه در روز می‌باشد. ضمناً ریلاینس دومین شرکت بزرگ در امور مخابرات و صنایع پتروشیمی به شمار می‌آید. این شرکت همچنین ۲۰٪ از بازار رو به رشد تلفن همراه را در هند به خود اختصاص داده است.

۳) شرکت صنایع آسار: آسار با ۴/۴ میلیارد دلار سرمایه، یکی از چند شرکت بزرگ مالی و تولیدی هندی با دامنه فعالیت گسترده است. رشته‌های اصلی کار آسار در زمینه‌های فولاد، مخابرات، کشتی‌رانی، نفت و گاز، برق و انرژی و مهندسی ساخت است. اخیراً این شرکت در حال مذاکره جهت احداث یک کارخانه تولید فولاد با ظرفیت ۲/۵ میلیون تن در سال با همکاری بخش صنایع ایران می‌باشد.

۴) شرکت ماهیندرا یکی از بزرگترین تولید کنندگان اتومبیل، کامیون و تراکتور در بمبئی است. اخیراً، این شرکت به بازار تولید مینی‌بوس و وانت‌بارهای سه چرخه نیز وارد شده است. صادرات این شرکت به بازارهای اروپا، آفریقا، خاورمیانه و حتی آمریکا قابل توجه می‌باشد. شرکت‌های فرعی وابسته به ماهیندرا در زمینه‌های فناوری اطلاعات و توسعه و عمران فعال هستند. این شرکت با جمهوری اسلامی ایران نیز رابطه بازرگانی دارد.

۵) شرکت هندوجا که با نام شرکت برادران هندوجا شهرت دارد از نظر ثروت، جزو ثروتمندترین شرکتهای آسیایی به شمار می‌آید. شرکت مذکور روابط بازرگانی متعددی با جمهوری اسلامی ایران دارد.

۶) شرکت لارسن و توپرو یکی از بزرگترین شرکتهای مهندسی هند محسوب می‌شود. این شرکت در صنایع مختلف از جمله نفت و گاز، سیمان، خدمات مهندسی، مقاطعه کاری و غیره فعالیت دارد و مانند دیگر شرکتهای بزرگ هندی این شرکت نیز در بخش فناوری اطلاعات فعال می‌باشد.

۷) شرکت گودریچ در سال ۱۸۹۷م توسط یک پارسی به نام اردشیر گودریچ تاسیس گردید. شرکت فوق از ابتدا فعالیت های خود را با تولید انواع قفل و صندوق نسوز آغاز نمود. اکنون این شرکت در زمینه‌های لوازم خانگی، اداری، الکترونیک، ماشین الات، روغن، صابون، لوازم آرایشی و بهداشتی، محصولات کشاورزی و ساخت و ساز فعالیت می‌نماید. گودریچ بطور میانگین صادراتی بیش از ۲/۵ میلیارد دلار محصولات و خدمات فنی در سال دارد.

مرکز تحقیقات علوم (بزرگترین مرکز تحقیقاتی علوم در هند)

فرهنگ و مطبوعات

شهر بمبئی از مراکز مهم فرهنگی هندو تولید سینمای تجاری دنیا در این شهر واقع در رشته‌های گوناگون و مقاطع مختلف تحه بمبئی یکی از دانشگاه‌های بزرگ و بسیار فا از بزرگ ترین دانشگاه‌های دنیا محسوب می شود.

انستیتوی فن‌آوری بمبئی (IIT Bombay) که یکی از معتبرترین دانشگاه‌های فنی هند است و انستیتوی فن‌آوری ورماتا جی جابای به همراه صدها دانشگاه، کالج و موسسه معتبر آموزشی در این شهر فعال هستند. از نظر ادیان مختلف، حدود ۸۱٪ جمعیت در ایالت مهاراشترا هندو، ۱۶٪ مسلمان، ۱٪ مسیحی، ۱٪ جین، و ۱٪ ادیان دیگر مانند

زرتشتی و یهودی هستند مسلمانان این ایالت را فرق سنی، شیعه ۱۲ امامی، شیعه ۶ امامی یا بهره، آفاخان یا اسماعیلی و وهابی تشکیل می‌دهند. تعداد مسلمانان شهر بمبئی ۴ میلیون نفر برآورد شده است. از این تعداد حدود پانصد هزار نفر شیعه ۱۲ امامی و ۲۰۰ هزار نفر شیعه ۶ امامی هستند اقلیت زرتشتی که با جمعیتی بیش‌تر از ۹۰ هزار تن از کوچکترین جماعت های مذهبی هندوستان به شمار می‌روند با نام پارسیان شناخته می‌شوند و در این شهر چهره های خوشنامی هستند.

چگونگی و حجم مطبوعات در هند قابل توجه است. در این کشور با وجود ۱۸ زبان رسمی نشریاتی به زبان های مختلف انتشار می‌یابند که به طور مثال در ایالت مهاراشتر روزنامه‌هایی به زبان های مختلف از جمله هندی، مراتی، گجراتی، انگلیسی و اردو وجود دارد که به دلیل رواج زبان مراتی در این ایالت، روزنامه لوک ستادر آن که به زبان مراتی است جایگاه خاصی دارد. قیمت روزنامه‌ها غالباً از ۳ روپیه (حدود ۷۰ تومان) تجاوز نمی‌کند.

تعداد مجله‌های هفتگی این ایالت ۲۰ عنوان، ۱۵ روزه، هشت عنوان، دو ماهه سه عنوان، سه ماهه سه عنوان و سالانه دو عنوان می‌باشد. از بین ۳۶ روزنامه ذکر شده ۱۲ نشریه آن مهم تر می‌باشد که از جمله آن‌ها سه روزنامه اردو زبان انقلاب، هندوستان و اردو تایمز است که مخاطبان آن‌ها مسلمانان هستند.

تایمز آن ایندیا (با تیراژ بیش از ۸ میلیون نسخه در روز)، ایندین اکسپرس، ایشین ایج، اکونومیک تایمز، آفترنون، میددی، فری پرس جورنال، روزنامه DNA و مومبای میروور

روزنامه‌های انگلیسی زبان هستند. روزنامه جام جمشید که هفتگی چاپ می‌شود به زبان گجراتی و انگلیسی است.

از نشریات متعلق به پارسیان می‌توان از ماهنامه ی پارسیانا و روزنامه ی جام جمشید نام برد. جام جمشید مخصوص زرتشتیان هند است که اکثر قریب به اتفاق مطالب آن موضوعات مربوط به زرتشتیان و آیین زرتشت است. تیراژ آن در هفته بیش از ۲۰ هزار نسخه است که بصورت پستی ارسال می‌شود.

ایرانیان در بمبئی

پارسیان هند بازماندگان بیش از دویست تن از زرتشتیانی هستند که حدود سیصد سال بعد از شکست امپراطوری ساسانی از اعراب (۶۴۱م) یعنی در سال ۹۳۶م بنا به پیشنهاد یکی از موبدان خود به نام دستور با دو کشتی وارد گجرات شدند که داستان ورود آن‌ها را چنین نقل کرده اند: حاکم وقت «جادی رانا» با ارسال یک کاسه پر از شیر به آن‌ها فهماند که سرزمینش از جمعیت پر است. آن‌ها کاسه را با افزودن یک قاشق شکر بدان برگرداندند بدین مفهوم که زندگی را برای هندیان شیرین خواهند کرد. حاکم به آن‌ها اجازه ی ورود داد. حفظ دین، حفظ کتاب و حفظ آتش مقدس برای آن‌ها مجاز بود به شرطی که لباس و زبان گجراتی را به کار گیرند.

پارسیان با تکیه بر شعار دینی خود (پندار نیک، گفتار نیک و کردار نیک) توانستند آداب و سنت های خود را حفظ کنند و جایگاه مناسبی در بین مردم هند به دست آورند. اگرچه پارسیان هند در دوران پادشاهی اکبرشاه مغول به دلیل جانبداری از هندوان در زمان حمله ی آنان به منطقه ی سنجان مدتی تحت فشار قرار گرفتند اما در سال ۱۵۷۸ و تشکیل مجمع نمایندگان مذاهب مختلف از سوی اکبرشاه زرتشتیان به رسمیت شناخته شدند. استقرار تدریجی پارسیان در بمبئی و توجه خاص انگلیس به این شهر در سده ی هجدهم باعث شد که پارسیان به تدریج مورد عنایت انگلیسی ها واقع شوند. آن‌ها به موقعیت های خوبی دست یافتند و علاوه بر به دست آوردن مشاغل مهم دولتی در بمبئی به مجلس عوام

انگلیس نیز به عنوان نمایندگان هند راه یافتند و تعدادی از آن ها نیز از نخستین هندیانی بودند که القاب «شوالیه» و «بارون» را کسب کردند.

در جریان مبارزات استقلال خواهی نیز پارسیان هند فعال بودند به طوری که جواهر لعل نهرو و پس از او گاندی، یکی از آنان را به نام «دادابهایی نوروچی» تنها پیرمرد بزرگ هند خوانده اند چرا که او در پارلمان انگلیس برای هند کلمه ی «سواراج» به معنی «وطن بومی» را به کار برد و این جرأت و جسارت بسیار می خواست. پارسیان هند همچنین در شکوفایی اقتصاد هند در دوره ی اخیر نقش مهمی برعهده داشتند و با وجود این که کار خود را با تجارت های کوچک شروع کرده بودند به واسطه ی نزدیکی شان به حاکمان انگلیسی، توانستند در این زمینه موفق شوند و در توسعه ی صنعتی هند پیش تاز باشند.

نوشروان ویدیا نخستین کارگاه کشتی سازی و تعمیرات کشتی هند را در سال ۱۷۴۰ بنا نهاد، جمشید. تاتا در سال ۱۹۰۷ نخستین کارخانه ی آهن و فولاد هند را راه اندازی کرد. وی تنها عضو کمیته ی برنامه ریزی هند و بانی نیروگاه برق آبی و نخستین مؤسسه ی علوم هند در بنگلور بود، هومی جی.بابا نخستین رییس کمیسیون انرژی اتمی هند در سال ۱۹۴۸م بود که پدر علوم هسته ای هند نامیده شده است. ب. گودریچ در سال ۱۹۵۵ نخستین ماشین تحریر و در سال ۱۹۵۸ نخستین یخچال هندی را ساخت.

علاوه بر این پارسیان هند در سایر زمینه های اجتماعی، سیاسی و فرهنگی نیز در هند بسیار خوش درخشیده اند و به طور کلی موقعیت بسیار والایی در هند دارند به طوری که نخستین رییس کمیسیون اقلیت های هند یک پارسی بوده است. زرتشتیان هند تقریباً تنها جامعه ی زرتشتی مهاجری هستند که فرهنگ و اصالت و هویت خود را همچنان حفظ کرده اند.

گروه دیگری از ایرانیان مقیم هند از اهالی پیشین شهرستان های یزد، تفت و روستاهای مجاور و برخی از شهرهای استان فارس هستند. محل سکونت این ایرانیان مهاجر بیش تر شهرهای بمبئی و پونا می باشد این عده در ۹۰ سال گذشته به مرور اقدام به مهاجرت به هندوستان نموده اند.

براساس شواهد تاریخی، موثرترین عامل مهاجرت ایرانیان به هند وقوع دو دوره خشکسالی در اوایل قرن اخیر در مناطق مرکزی ایران بوده است. در ابتدای مهاجرت، اکثر ایرانیان در مشاغل همچون جای فروشی (از تولیدات عمده هند) و اغذیه فروشی و قهوهخانه‌داری فعال بوده‌اند. این مشاغل بطور سنتی از پدران به فرزندان به ارث رسیده است. لازم به ذکر است که در حال حاضر تعدادی از ایرانیان مقیم دارای تحصیلات عالی در مقاطع دکتری، فوق لیسانس و لیسانس می‌باشند. ایرانیان مقیم بمبئی نیز از مشکلاتی که گریبان گیر مهاجرین ایرانی در دیگر کشورهای جهان است بی‌نصیب نمانده‌اند. به‌عنوان نمونه می‌توان از فاصله‌ی ایجاد شده بین نسل دوم و سوم ایرانیان مهاجر با زبان و فرهنگ ایرانی نام برد. با اینحال اگرچه ۹۰ سال از مهاجرت ایرانیان به هند می‌گذرد، بسیاری از آنان علاقه مند به حفظ هویت ایرانی خود هستند و در این راستا خود را به اخلاق و فرهنگ ایرانی پایبند می‌دانند. البته داشتن شناسنامه ایرانی و گذرنامه هندی تقاضای روادید آن‌ها را برای سفر به ایران با مشکل مواجه کرده است.

علاوه بر این تعدادی از جوانان علاقه مند به ادامه ی تحصیل ایرانی نیز در بمبئی و پونا به سر می‌برند که تعداد آن‌ها به بیش از ۳۵۰۰ نفر می‌رسد و اغلب آنان در پونا مشغول به تحصیل هستند. شهر پونا در ۱۵۰ کیلومتری بمبئی از مراکز مهم علمی کشور هند محسوب می‌شود. به دلیل حضور ایرانیان در پونا اکثر دانشجویان ایرانی جذب دانشگاه‌های این شهر می‌شوند

نتیجه

کشور هند فراز و نشیب‌های بسیاری را پشت سرگذاشته و با وجود جمعیت بیش از یک میلیاردی خود در سال‌های اخیر شاهد تحولات بسیار بزرگ و قابل توجهی در عرصه‌های گوناگون علمی و صنعتی و اقتصادی بوده است، بمبئی به‌عنوان یکی از شهرهای بزرگ و مهم صنعتی و تجاری هند مرکز فن‌آوری و صنایع فعال این کشور است و از نظر فرهنگی نیز با ما ایرانیان مقارنت دارد آن‌چنان که پارسیان هند را هم مجذوب

ساخته و در خود جای داده است آشنایی با این شهر و دستاوردهای آن در زمینه های مختلف علمی، صنعتی و اقتصادی و فرهنگی ضرورت ارتباط بیش تر و همه جانبه با دولت هند را روشن می سازد.

منابع

- ۱- ارشاد، فرهنگ (۱۳۷۹) **مهاجرت تاریخی ایرانیان به هند**، تهران: انتشارات پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
- ۲- بنشاهی، اردشیر (۱۹۳۰م) **بمبئی تاریخ و تجارت**، بمبئی: مطبعة محمدی
- ۳- بیرونی، ابوریحان (۱۳۶۲) **تحقیق ماللهند**، ترجمه منوچهر صدوقی، تهران: بی جا
- ۴- دهخدا، علی اکبر (۱۳۷۲) **لغت نامه**، ج ۳، تهران: انتشارات دانشگاه تهران
- ۵- مصاحب، غلامحسین (۱۳۸۳) **دایرة المعارف فارسی**، ج ۱، چاپ چهارم، تهران: شرکت سهامی کتابهای جیبی
- ۶- معین، محمد (۱۳۶۲) **فرهنگ فارسی**، چاپ پنجم، تهران: انتشارات امیرکبیر

سایت ها

- ۱- وبگاه خبرگزاری فارس
- ۲- وبگاه رادیو زمانه گزارش داریوش رجیبیان
- ۳- ویکی پدیای انگلیسی، دانشنامه آزاد، مقاله مومبای
- ۴- ویکی پدیای انگلیسی، دانشنامه آزاد، مقاله حاجی علی

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی